

26.05x32.91	1/5	1	עמוד	קו למושב	05/2024	90089201-9
ארגון שמאפשר הלוואות ללא ריבי - SparkIL - 54710						

צילום: נירי גטמון

ביחד ננצח

ראיון עם נעמה אור, מנכ"לית SparkIL, המציעה הלוואות ללא ריבית לחקלאים ובעלי עסקים ששירתו במילואים ונפגעו מהמצב

עמ' 10**ביחד ננצח**

"כאמא לשני חיילים, אחד בסדיר ואחד מילואימניק שנלחמו מה-7/10 זה היה עבורי אישי וקרוב לבית. הבנתי דרכם שיש צורך לעזור למילואימניקים בכל דרך אפשרית," אומרת נעמה אור, מנכ"לית SparkIL, פלטפורמה חברתית, בבעלות קבוצת עוגן והסוכנות היהודית, המציעה הלוואות ללא ריבית לחקלאים ובעלי עסקים ששירתו במילואים ונפגעו מהמצב

25.39x33.33	2/5	10	עמוד	קו למושב	05/2024	90089198-4
ארגון שמאפשר הלוואות ללא ריבי - SparkIL - 54710						

ביחד ננצה

"אנחנו נחברה פה לעזור אחד לשני במיוחד בתקופת המלחמה"

"כאמא לשני חיילים, אחד בסדיר ואחד מילואימניק שנלחמו מה-7/10 וחלק מהזמן גם נלחמו בלב עזה, זה היה עבורי אישי וקרוב לבית. הבנתי דרכם שיש צורך לעזור למילואימניקים בכל דרך אפשרית," אומרת **נעמה אור**, מנכ"לית SparkIL, פלטפורמה חברתית, בבעלות משותפת של קבוצת עוגן והסוכנות היהודית, המציעה הלוואות ללא ריבית לחקלאים ובעלי עסקים ששירתו במילואים ונפגעו מהמצב

עמוס דה וינטור

נעמה אור, מנכ"לית SPARK IL. | צילום: נירי גטמון

"השפעות המלחמה ניכרות היטב על כל המשק ועל ענף החקלאות בפרט ואין ספק כי הנוזקים הכלכליים להם חשופים החקלאים בימי המלחמה, משפיעים באופן מיידי על האפשרות להמשיך ולקיים את העסק הנה חיוני לביטחון המזון הישראלי בהווה ובעתיד. המלחמה בעזה והעימות הצבאי בצפון, יצרו בקרב משקים חקלאיים ועסקים קטנים נוספים אתגרים וקשיים כלכליים - תזרימיים. עמותת SparkIL, בניחולה של נעמה אור, יצאה מאז פרוץ המלחמה במיזם חדש שיספק להם אפשרות לקבלת הלוואות חירום של עד 100,000 ₪ בפריסה לחמש שנים, ללא ריבית ללא ריבית ובבעלות משותפת של קבוצת עוגן והסוכנות היהודית, במטרה להקל עליהם ולאפשר את המשך הפעילות העסקית. ההלוואות יינתנו באמצעות פלטפורמת אתר SparkIL המהבנת בין החקלאי לבין נותני ההלוואה, שמבקשים לעשות מעשה טוב ולעזור מסכום סמלי של 50 ₪ ומעלה, ומייצרת חשיפה ושיקופות מלאה על השימוש בהלוואה עם שמו ותמונתו של החקלאי, פירוט על המשק שבבעלותו והצורך בהלוואה. במסגרת הפלטפורמה, החקלאי מעדכן את המלווים שלו באופן שוטף, כיצד ההלוואה משמשת אותו לקידום העסק. באותה דרך יכול גם בעל עסק שמשרת במילואים לקבל הלוואה.

"ההלוואה נתנה לט את הפיתרון"

כך למשל אדם שמש, 34 מלהבות הבשן ואביחי ברזני, 32, מראש פינה, החלו להתעניין בחיבור לטבע ובסביבה מאז שמלמדו יחד תואר ראשון למדעי הסביבה בתל חי. תמיד סקרן אותם לעזור לבני אדם להתחבר חזרה לטבע, להיות יותר ברי קיימא, לעזור יותר לסביבה שלנו ובעצם אחרי התואר השניים הלכו לעבוד במכירת דבורים במשך כמה שנים ושם נתפסו בקסם הדבורים.

לאחר שסיימו את עבודתם החליטו להנגיש את תורת הדבורים לכולם, כדי שכל אחד יוכל לגדל את הכוורת שלו בבית. כך לפני שלוש שנים הקימו השניים את המיזם Bee-Green - המרכז לדבוראות ביתית. בארץ ובעולם החקלאים והמגדלים ממשיכים להיות מודאגים מהיעלמותן של כשליש מכמות הדבורים, תופעה היוצרת חשש גדול לעתיד יצור המזון בעולם ועתיד האנושות. הבורת הדבש הינה בעלת חשיבות אדירה עבור האדם עקב היותה המאביקה המרכזית בטבע (אחראית להאבקת 80% מהיקף הגידולים החקלאיים בעולם). בארץ תורמת דבורת הדבש באמצעות האבקת הגידולים לתל"ג החקלאי בישראל כ-2.5 מיליארד שקלים בשנה. בישראל פועלים כיום כ-500 דבוראים (נתוני מועצת הדבש), המטפלים במאה אלף כוורות הפזורות ברחבי הארץ, מתוכן מוצבות 60,000 כוורות באזורי גידול חקלאיים ומשמשות להאבקה. דבורה היא חרק מורכב שצריך ללמוד אותו. בכל כוורת יש מלכה אחת שתפקידה להטיל ביצים, מהן בוקעות 2,000 דבורים ביממה, כמובן עם עליה וירידה לפי העונות. באביב יש יותר אגירה של הצוף או ההטלה בעליה ובסוף הקיץ ישנה ירידה. בקומה הראשונה של הכוורת יש את מגורי המשפחה ומעליהם רשת שמונעת מהמלכה להטיל בקומות העליונות שם אוגרים את הדבש. "במשפחת דבורים אחת יש בין 30 ל-40 אלף דבורים שמייצרות כ-30 ק"ג דבש לשנה. שלב שני הוא הרדיה, את הדבש ורדים מספר פעמים בייחוד באביב ובסיומו. "יש משהו כמו 10,000 איש בישראל שחובבים דבוראות ביתית," מספר אדם. "הדבורה היא המאביקה העיקרית שלנו בטבע, כלומר 70% ממה שאנחנו אוכלים זה מה שהדבורה האביקה. דרך גידול דבורים ושמירה עליהם אנחנו גם נהנים מהדבש שלהם וגם עוזרים לסביבה שלנו"

26.08x28.98	3/5	עמוד 12	קו למושב	05/2024	90089200-8
ארגון שמאפשר הלוואות ללא ריבוי - SparkIL - 54710					

"ספארק אי אל הנה עמותה, ארגון ללא מטרות רווח בהגדרתה, היא אינה מחפשת ריווחיות אלא להיות פלטפורמה מסייעת הן לעסקים והן לחיבור של ישראלים ויהודי התפוצות אחד לשני. לכן כל הפעילות שלנו מושתתת על כספי פילנתרופיה שאנחנו דואגים לגייס, ביחד עם השותפים שלנו הסוכנות היהודית ועוגן"

אביחי ומיכאל הדבוראים. | צילום פרטי

מעניקים לעצמאיים הלוואות מכסף שבעצם לא שלכם וללא ריבית. אז לא הבנת, אם יורשה לי לשאול, מניין מגיע הרווח של SparkIL?

"ספארק אי אל הנה עמותה, ארגון ללא מטרות רווח בהגדרתה, היא אינה מחפשת ריווחיות אלא להיות פלטפורמה מסייעת הן לעסקים והן לחיבור של ישראלים ויהודי התפוצות אחד לשני. לכן כל הפעילות שלנו מושתתת על כספי פילנתרופיה שאנחנו דואגים לגייס, ביחד עם השותפים שלנו הסוכנות היהודית ועוגן."

האם הפלטפורמה "תפסה" עד המלחמה ומה קרה מאז פרוץ המלחמה ב-7.10?

"הפלטפורמה החלה בפעילות ביוני 2022, אז חולקו הלוואות לעסקים קטנים מהפרייה החברתית והגיאוגרפית בישראל. מפרוץ המלחמה חוינו עלייה של מעל 500 אחוז במתן הלוואות אשראי לעסקים לפי קריטריונים שקבענו וכושר החוזר, וקרוב ל-100 אחוז גידול/קפיצה במספר המלווים החברתיים בישראל ומהעולם, לאור הרצון לחזק את בעלי העסקים הקטנים בתקופה הזו"

עד כמה ה-7 באוקטובר השפיעה על דרך ההתנהלות שלך כמנכ"לית SparkIL?

"ה-7/10 הביא אותנו לקבל החלטה והבנה מהירה שהנושא הכלכלי והמשכר הכלכלי כבר מתקרב ונמצא בפתחנו, לכן תוך כמה שבועות מפרות המלחמה, הקמנו קרן חירום עם הסוכנות ועוגן שהלכה והתרחבה. הצלחנו לגייס 30 מיליון ₪ ושינינו אסטרטגיה - לסייע לכל העסקים שנפגעו במלחמה באופן ישיר, במיוחד למפונים מהצפון דרום, למילואימניקים שנעדרו מהעסק שלהם, לחקלאים ולנפגעי הטרור. לאור הביקוש הן של הלווים והן של המלווים החברתיים שהצטרפו אלינו, הארגון צמח באופן מהיר מבחינת כוח אדם,

בשיתוף עוגן והסוכנות היהודית?

"הרעיון עלה לפני עשור על ידי אמירה אהרונוביץ, מנכ"לית הסוכנות היהודית, מתוך רצון לייצר בנקאות אתית מצד אחד ולמצוא דרך לחבר את יהדות התפוצות לישראל, מצד שני, בצורה חדשנית. אמירה היתה כבר 20 שנה בסוכנות היהודית וידעה על הזדמנויות ואפשרויות לחבר את יהודי התפוצות הצעירים לישראל, בעקבות מגמה שהחלה של התרחקות בקשר ובתמיכה. הרעיון להקים פלטפורמת הלוואות חברתיות היה מתוך הבנה שיהודים ברחבי העולם רוצים לעזור, לא תמיד יודעים איך ומחפשים דרך נגישה לתרום. בעזרת טכנולוגיה מותאמת, הדור הצעיר התחבר ישירות למיזם בתחום הפינטק, משהו אחר שמדבר אליהם ועונה על כל הצרכים שלהם יחד. אותה פלטפורמה דיגיטלית שקיבלה עם הזמן רישיון ראשון מסוגו של רשות שוק ההון, כמתווך אשראי חברתי PEAR TO PEAR.

"כחלק מההקמה, למדנו מודלים קיימים בעולם, ורצינו לעשות חיבור של קשר מתמשך, לאורך זמן, שיכירו יותר טוב את העסקים הקטנים בישראל, על מנת שיוכלו לתמוך, לייצר חיבור רגשי יותר עמוק ותוך כדי גם ליצור קשר יותר חזק לישראל. במקביל לתמיכה של יהדות התפוצות הקונספט של ערבות הדדית בחברה הישראלית, היה מאוד חשוב לנו, אותם ישראלים שילוו כסף לעסק ויהפכו לשותפים מלאים. המסר הוא שאנחנו כחברה, פה לעזור אחד לשני במיוחד בתקופת המלחמה, כשבעלי עסקים נמצאים בהתמודדות עם ירידה בהכנסות וקשיים כלכליים."

"בעצם המלווים מקבלים את הכסף בחזרה? אתם

שלו, SparkIL מעלה קמפיין לפלטפורמה ייעודית ובו מתחיל מהלך של גיוס המונים, בצורת הלוואה ללא ריבית. גיוס ההמונים פתוח לכל מי שחפץ להלוות החל מ-50 שקלים, מבוססת על ערבות הדדית וחיבור בין המלווים החברתיים לבין בעלי העסקים. המלווים החברתיים הם ישראלים מכל רחבי הארץ.

כדי להבין איך קמה הפלטפורמה ואיך בדיוק הכל מתקתק שוחחנו עם נעמה אור, מנכ"לית SparkIL.

שלום נעמה, הפלטפורמה שהקמתם לפני כשנתיים מרתקת. המודל של אנשים שלא תורמים אלא מלווים לבעלי עסקים קטנים הוא מרתק. איך עלה הרעיון להקמת הפלטפורמה

אדם ואביחי מרגישים ומתנהגים אחרת כשהם מתקרבים לכוורת, כיוון שכוורת דבורים זה יצור חי שצריך לטפל בו, זה מאלץ אותם להיות בהקשבה לדבורים, להוריד דופק לב, לשים לב לתנועות איטיות ולהירגע כדי לטפל בכוורת. זה בעיקר מנתק אותם משגרת החיים שלהם, מהמצב של המלחמה וגורם להם להיות בהווה רגועה יותר.

לפני 4 חודשים, קצת אחרי פרוץ המלחמה אביחי גויס למערך המילואים למשך 4 חודשים. השניים עד אותו הרגע עבדו בעיקר עם ספקים מקומיים ונוצרה להם בעיית אספקה. ההחלטה שלקחו היתה להתחיל לייבא בעצמם ולא להישען על אחרים. כך מצאו את עצמם פונים לקחת הלוואה חברתית מפלטפורמת SparkIL, פלטפורמת הלוואות החברתיות הראשונה בישראל, המעניקה הלוואות בגיוס המונים, ללא ריבית, וכבעלות משותפת של קבוצת עוגן והסוכנות היהודית, במיוחד לעסקים כמו של אדם ואביחי. "ההלוואה בעצם נתנה לנו את הפתרון לקבל סכום ראשוני ולהתחיל את שלב הייבוא עם כל הציוד הנלווה שאנחנו צריכים לכוורת", מספר אדם.

כעת על מנת להגדיל את העסק הם יוצאים עם קורס דיגיטלי וחוברת הדרכה לדבוראים מתחילים וגם מייצרים מארזי מתנה לחגים ולאירועים. החלום שלהם זה להקים מרכז לדבוראות ביתית שבו יוכלו גם להדריך קבוצות ותלמידים וגם לטפל בדרך הדבורים. עולם הבריאות האלטרנטיבית כבר מכיר בעובדה שדרך נשימת אוויר הכוורת, ניתן לסייע לאסטמה, קדחת השחת ובעיות ריאות. בגרמניה זה כבר חלק מסל התרופות. בנוסף טיפול שידוע להפגת מתחים כולל חדר מיוחד ובו ארון מתחתיו כוורת דבורים, אזור שבו שוכבים או נחים תוך כדי ששומעים את הזמזום של הדבורים ומקבלים את חום הכוורת ששומרת תמיד על טמפ' 35C, בשילוב נשימות איטיות מדובר בטיפול להפגת מתחים.

אז איך זה עובד?

את ההלוואה עד 100,000 ₪, לתקופה של עד חמש שנים יוכלו לקבל עסקים קטנים או מלכ"רים עם מחזור פעילות של עד שני מיליון שקלים בשנה שנקלעו לקשיים כלכליים בעקבות המלחמה. בדגש שהוחלט להעניק הלוואה לעסק שעומד בקריטריונים, ונבדקת יכולת ההחזר

25.9x12.92	4/5	13	עמוד	ק ל מושב	05/2024	90089199-5
ארגון שמאפשר הלוואות ללא ריבי - SparkIL - 54710						

"המלחמה וההתרחשויות הקשות בישראל בחודשים האחרונים, דרשו מאתנו להתגייס לטובת העסקים והמלכ"רים הקטנים בכל הכוח. הצוות של SparkIL מחוייב לכלכלה הישראלית, לאנשים שמאחורי העסקים, במיוחד למילואימניקים שביניהם ולחיבור בין ישראל לעולם היהודי הגלובלי, בעת הזו. אחד הדברים המרגשים היום הוא לראות את הערכות ההדדית של החברה הישראלית במיטבה. החלום שלנו הוא להגיע לעשרות אלפי מלווים חברתיים שיהיו חלק מהתנועה הזאת ויסייעו לתמוך בעסקים שנפגעו במלחמה, גם אם יעניקו הלוואה של 50 שקלים - זה יעשה את כל ההבדל."

בספארק IL מקפידים במיוחד, בניגוד לפלטפורמות גיוס המונים אחרות, לשמור על קשר עם המלווים החברתיים ומעדכנים אותם בשלבים השונים של התאוששות העסק וחזרתו לפעילות. בעלי העסקים שולחים עדכון לכל המלווים שלהם, לכל אורך התקופה, כדי שיראו מה קורה עם העסק, מה שלומם, כיצד העסק עובד ואם הם זקוקים לסיוע נוסף. אחת התופעות המרגשות שנולונו מהסטארט-אפ החברתי הזה, היא הרצון של המלווים החברתיים להכיר את בעלי העסקים, לרכוש מהם מוצרים, לסייע להם מעבר להלוואה ולהמשיך לתמוך בעסקים נוספים אחרי שקיבלו את ההלוואה שלהם בחזרה."

מאשרים?

"אחת הפעילויות שלנו לסייע לחקלאים היה שת"פ שיצאנו איתו יחד עם השומר החדש, בכל שבוע אנחנו מאשרים לחקלאים הלוואה חברתית וממשיכים לסייע ביחד עם תוכנית מנטורים וייעוץ. חשוב לציין שאנחנו בוחנים יכולת כושר החזר של בעלי עסקים, על מנת להבטיח עד כמה שניתן למלווים החברתיים שלנו שיקבלו את כספם חזרה, זה גם יכול להיות ילד בר מצווה שהחליט לתת את כספי הבר מצווה שלו בגובה 100 דולר לטובת עסקים קטנים. המטרה המשמעותית של ספארק אי אל היא לייצר חיבור וקשר בין המלווים החברתיים ללווים לאורך כל זמן החזר ההלוואה (עד 5 שנים ללא ריבית), בעזרת עדכונים, ביקורים וסידורים בעסק, סיפורים, נוצר קשר אמיתי ורציף בין בעל העסק לבין המלווים החברתיים שלו וזה חלק בלתי נפרד מהמהות שלנו.

"לצד ההלוואה שהם מקבלים עד 100,000 ₪ אנחנו עוזרים לחבר אותם למנטור, סיוע ביה"צ על ידי כתבות וראיונות בתקשורת לחשיפת העסק, נותנים להם כלים שיווקיים כדי שיעצילו ויעמדו ביעד של החזר ההלוואה שלקחו. בסופו של דבר אנחנו מנהלים פה קהילה של מלווים חברתיים שממשיכים לתרום כל פעם לעסק קטן אחר ויכולים אחרי סיום החזר הלוואה לקחת עוד הלוואה למטרה עסקית אחרת - והקהילה תמשיך לתמוך בהם.

אביחי במדי צבא. | צילום פרטי

שבנתה לעצמה שם בארץ ונאלצה לחסל את כל העסק בגלל הפינוי ודוגמאות לא חסרות. האם פלטפורמת SparkIL יכולה לסייע להם להיחלץ מה'ברוך'? האם גם חקלאים יכולים לבקש ממכם הלוואות? האם יש רף הלוואות שאתם לא

בגיוס המשאבים והכספים - כל זאת כדי לעמוד בביקוש הרב שנוצר. "חשוב לציין שלמרות הגדילה והצמיחה, היה לנו חשוב לאורך כל הדרך לא לוותר על המקצועיות שלנו והשירותיות הגבוהה, שחשוב היה לנו להעניק לבעלי העסקים והמלווים החברתיים." לסייע למילואימניקים בשעה שהם נלחמים ברצועה או בצפון, אין דבר יותר חשוב מזה. אבל עד כמה מילואימניקים מכירים את SparkIL ואיך אתם מפרסמים את הפלטפורמה? "כאמא לשני חיילים, אחד בסדר ואחד מילואימניק שנלחמו מה-7/10 וחלק מהזמן גם נלחמו בלב עזה, זה היה עבורי אישי וקרוב לבית. הבנתי דרכם שיש צורך לעזור למילואימניקים בכל דרך אפשרית. יצאנו בשיתופי פעולה וקמפיין ייעודי עם החמ"ל האזרחי, יצרו קשר עם חנוך דאום, שפועל רבות למען המילואימניקים במלחמה ועזר לשווק את ספארק אי אל, התפרסמו מפה לאוזן ודרך הבנים שלי שהיו הראשונים 'לשגרר' את האסטרטגיה והמטרות שלנו לעזור למילואימניקים במלחמה."

בשבועות האחרונים אנחנו מראיינים שוב ושוב בעלי עסקים קטנים כמושבים שפוגו מבתיהם בצפון ובדרום, ובעקבות כך העסק הקטן שלהם קרס. לטענתם, הפיצויים של המדינה לא נותנים מענה אמיתי לידידה דראסטית בהכנסות שלהם. למשל, מגדלת פטריות ממושב בצת

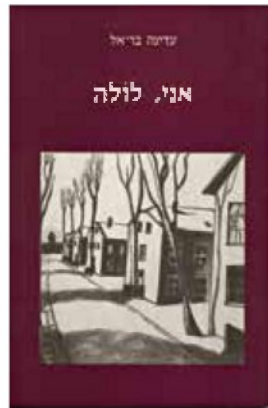
26.21x29.11	5/5	16	עמוד	קו למושב	05/2024	90089202-0
ארגון שמאפשר הלוואות ללא ריבוי - SparkIL - 54710						

עטיפת הספר "צברית מצויה" (שירים), מאת עדינה בר-אל

עטיפת הספר "הם ירו גם בעורבים" מאת עדינה בר-אל

עטיפת הספר "אני, לולה" מאת עדינה בר-אל

הילדה עדינה והוריה לאה ושמעון פרנקל | אלבום פרטי

לְמִסְתַּבֵּל / אֵיזָה נִפְחָוִן! / לְשִׁמְעֵי עַל הַקְּשָׂא /
מִחוּץ לְבֵית הַיּוֹלָדוֹת / תִּלְמִידֵי הַכְּנַעֲנִי. / הַפֶּת שֶׁלִּי
תִּפְתָּח / יִשָּׂה תִּפְתָּח. / וְאֵינִי גַם הַיָּמָּה מְבֹאָה בֵּין
הַגּוֹיִים / לְהִרְאוֹת לְלֵבָם אֵיךְ / הַהִיָּדִים מְצַדְדִים.
וְאֵן הַיָּע דוֹדֵי הַחֵדָד לְמִקּוֹר / וּמִשֵּׁשׁ שְׁאֵרְיָא שְׁמָה
/ אֶסְתֵּר / עַל שֵׁם סְבִיבָה שְׁנִסְפֵתָה. / וְאֵן אֶמְרָתִי:
לֹא. / סִלְחָה. / אֵן גְּמִרְתִּי עִם הַשּׁוֹאָה. / וּבְכֵל
זֹאת הִיא מְרָאת "הַסֵּס" / עַל שֵׁם "אֶסְתֵּר" / הִיא
"הַסֵּס" / שְׁמֵרָה הַגּוֹיִים / הַיָּדִים בְּרִפְּהָ וּבְחֵר בָּהּ. /
אֵיזָה נִפְחָוִן!

אכן, זה הניצחון - אנחנו במדינה שלנו, בונים אותה, מולידים ילדים חופשיים; אך לצערנו המלחמות לא פוסקות. מי יתן ונזכה כבר לחיי שלום ושלווה.

העבודה, ושם אמי ראתה את אימה, סבתי, בפעם האחרונה. כאחת הפעמים ליוותה אותי בתי הרס, ובסוסנוביץ' היא זיהתה את שלד בניין בית הכנסת, בו שרפו הגרמנים את המתפללים היהודים - סיפור שסיפרה לנו אמי, ומופיע בספרי "אני לולה".

לסיום, רק כאשר בגרתי וילדתי ילדים, הבנתי שהילדות שלי לא היתה קלה. אצלינו בבית לא חיבקו, לא נישקו ולא צחקו.

הבאתי לעיל את השיר הראשון מספרי "צברית מצויה", ואסיים בשיר האחרון בספר זה:

מִשָּׁהוּ שָׁמַס או אֵיזָה נִפְחָוִן!
הִיא נִיֻּלָּה בַּיּוֹם בּוֹ נִפְתְּחָה / רִפְּהָ מוֹר מִיִּשְׂרָאֵל

סופרים כמו פרץ ואנסקי, שחקנים כמו אסתר קמינסקה. ופתאום הבנתי כמה עשירה ומגוונת היתה הקהילה היהודית בפולין. כמה תרמו היהודים לחיי התרבות, הפוליטיקה, המסחר ועוד. לפיכך החלטתי לחקור ולשקף את חיי היהודים בפולין דווקא לפני השואה. בחרתי בנושא לעבודת הדוקטורט שלי שהוא: "עיתוני ילדים יהודיים בעברית וביידיש שראו אור בפולין בין שתי מלחמות העולם".

עוד פרי מהביקור הזה היה הספר "הם ירו גם בעורבים", שכתבתי. ומעשה שהיה כך היה: זמן קצר לאחר שובי, בינואר 1991, פרצה מלחמת המפרץ. בתי ואני נשארו בבית, כי לא ניתן היה לצאת ללמוד וללמד. ואז, כלי תכנון, התחלתי לכתוב ספר על משלחת נוער וביקורה בפולין. אני כתבתי פרק ובתי הקלידה אותו וכך סיימנו אותו. הספר יצא לאור בהוצאת "עם עובד". מעניין שכתבתי אותו מנקודת מבט של תלמידת תיכון, ולא של המורה המבוגרת.

בחרתי בכותר זה לספרי בעקבות ערות של ניצול שואה, שסיפר במפגש עם תלמידים ומורים: "באשוויץ היו עורבים שחטפו חתיכות בשר אדם ועפו איתם בסביבה. (הרי העיירה אושוויץ הפולנית היתה קרוב מאוד לאושוויץ). לכן, כדי לא להסגיר את העובדה שהורגים שם יהודים, היו החיילים הגרמנים על מגדלי השמירה יורים בעורבים." ואגב, ברור שמי שהתגורר סמוך למחנות המוות לא היה זקוק דווקא לעדויות אלו של העורבים. הרי העשן שהיתמר מעל ארוכות התנורים בהם שרפו בני אדם והריחות הנוראים, בוודאי הגיעו לכל הסביבה.

כמהלך השנים ביקרתי בפולין עוד פעמים רבות, בעיקר לצורך המחקר. הייתי חודש בקרקוב בקורס כדי ללמוד את השפה הפולנית. אגב, הסתבר לי שאני מבינה את השפה, כי הוריי דיברו בה ביניהם. הייתי פעמיים בוורשה, בכל פעם למשך חודש ומצאתי חומר רב בספרייה הלאומית הפולנית. יש לציין שהפולנים שומרים על עיתונים ומסמכים יהודיים מכל משמר. בהזדמנויות אלו ביקרתי בעיר לודז', בה נולד אבי. מצאתי את בניין בית הספר בו למד. כמו כן ביקרתי בעיירה סוסנוביץ' בה התגוררה משפחת אמי. מצאתי את הדירה בה התגוררו ואת בנין בית החרושת של סבי. הגעתי גם אל בנין בית הספר התיכון של אמי, שם ריכזו את הבנות לפני ששלחו אותן למחנות

עד פרוץ המלחמה, בה הם היו אסירים במחנות העבודה וההשמדה וניצלו, ובה נספו רוב בני משפחותיהם.

אבל חששתי; חששתי איך אני שם בביקורים במחנות השמדה ואיך זה ישפיע עליי, כמי שגדלה עם הסיפורים של אימי ועם שתיקתו של אבי. לכן החלטתי לצאת לפולין עם תלמידים וחבריי המורים, בתקווה שזה יעזור לי להתגבר על רגעים קשים, אם יהיו שם לירי. ואכן כך היה. כשלב זה כבר הייתי אישה בוגרת, נשואה ואם לשלושה ילדים גדולים. המשפחה שבניתי הסבה לי תחושת ביטחון, וידעתי שגם אם יהיה קשה, יש לי מקום בטוח לחזור אליו.

הביקור הראשון שלי בארץ זו היה שנת 1990, כאשר יצאתי עם משלחת תלמידים מבית הספר כפר-סילבר, בו עברתי כמורה וכמחנכת.

הסיור הראשון בפולין

הביקורים במחנות ההשמדה אושוויץ-בירקנאו ומיידינק לא היו קלים. והשאלה "איך הם עברו את זה?" שהיתה קיימת אצלי תמיד, התגברה במחנות ההשמדה בהם ביקרנו.

באשוויץ סיירנו בין בניינים גבוהים עם לבנים אדומות ובכמה מהם ראינו מוצגים, ביניהם מזוודות של היהודים שהגיעו לשם בהאמינם שהם מגיעים לעבוד, מיכלי גז הצקלון, ערמות השיער האפור של האסירים (כתוצאה מהגז).

בבירקנאו יש צריפי עץ עם הדרגשים המונחים זה על זה בצפיפות. במיידינק נשאר הכול אותו דבר, עם שכבות אבק. היה שם צריף עם כובעי האסירים ובגדיהם המפוספסים, ערמות של מסרקים ועוד חפצים שנאספו בידי הגרמנים לקראת משלוח לגרמניה, ובמיוחד מזויעה ערמת האפר הגדולה בחוץ.

אמנם ראינו באתו סיור גם את פולין האחרת, היפה, את העיירה הציורית זקופנה בהרים, שאימי סיפרה לי שהם נפשו שם. גם שטנו על נהר הדונצ'ין, אכלנו במסעדות את האוכל המסורתי ואהבתי את הכיסנים ואת עוגות השמרים עם האוכמניות.

אבל מה שהביא אותי להחלטה חדשה בחיים היה הביקור בבית הקברות היהודי בוורשה. דווקא שם, בעולם המתים, למדתי על עולם החיים היהודי שהיה קיים לפני השואה בפולין. היו שם קברים של בונדיסטים, ציונים, דתיים, חילוניים,

ליד פסלו של יאנוש קורצ'ק בבית הקברות היהודי בוורשה (1990). | אלבום פרטי